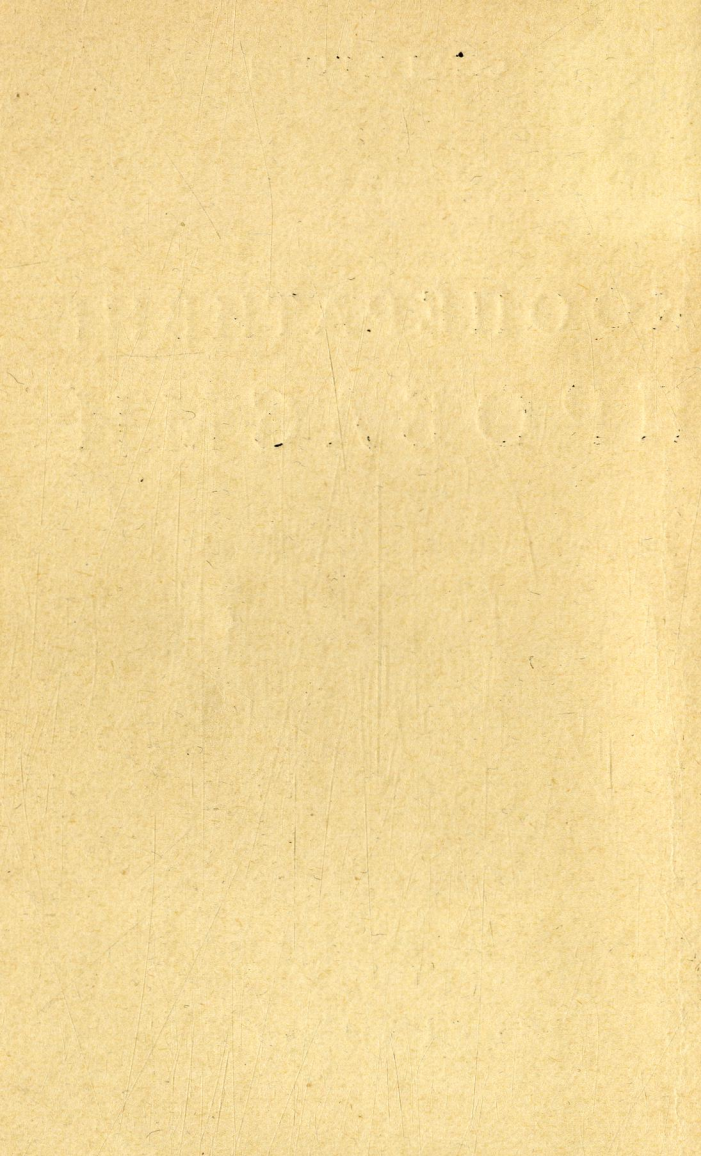

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

КООПЕРАТИВНІ
ПРОБЛЕМИ

Л Ъ В І В, 1937

КООПЕРАТИВНІ
ПРОБЛЕМИ

Машин

Сб. 48. 1897

БІБЛІОТЕКА РЕВІЗІЙНОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТИВ

Ч. 64.

06
10

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ.

~~13.476~~
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

КООПЕРАТИВНІ ПРОБЛЕМИ

Наради й постанови XV. конгресу
Міжнародного Союзу Кооператив

Л Ї В Ї В, 1937

Накладом Ревізійного Союзу Українських Кооператив

У508-03

З друкарні Видавничої С-ки „Діло“ Львів, Рикок 10.

Хто з нас, кооперативних організаторів, не ставив собі питання: які суттєві прикмети мусить мати кооператива і кооперативне підприємство, щоби їх можна було справедливо назвати кооперативною, кооперативним підприємством? Хто з нас не старався пізнати правил кооперативного світогляду, без чого всі статuti і вся діяльність наших підприємств є тільки кооперативною формою без кооперативного духа? Хто з нас не замучував себе сумнівами й докорами, чи роцдельські засади обов'язують нас тільки в місько-споживчім виді, чи й поза ним, або чи взагалі можна придержуватися роцдельських засад в теперішній господарській дійсності? Хто з нас, навіть пізнавши суттєві правди кооперативного світогляду в творах ідеологів споживчої кооперації, майже з правил зв'язаних з робітничим рухом і його політично-суспільним наставленням, не мав сумнівів, чи всі правди споживчо-кооперативного світогляду є безумовним правилом також для кооперації рілнихих продуцентів, зокрема наших? Хто з нас не безпокоївся, як маємо ставитися до чимраз більшої інгеренції держави в організацію народного отже й кооперативного господарства, яку

відповідь має дати наша кооперація автаркії, засаді контингентів при вивозі і ввозі, регламентації цін, нарешті тотальній державно-пляновій господарській системі в капіталістичних диктатурах та в комуністичнім режимі, — одним словом, чи і як має реагувати дійсна кооперація на те все, що так далеко відбігає від господарсько-суспільного ладу, при яким повстала й виросла кооперація і що також таке далеке від кооперативної методики й мети?

Очевидячки — є обов'язком „Ревізійного Союзу Укр. Кооператив“ дати організаторам української кооперації відповідь на всі ці проблеми. І може якраз і цим найбільше відрізняється наш повоєнний кооперативний рух від довоєнного, що сучасний нам „Ревізійний Союз“ не вдовольняється укр. сильними підприємствами, основаними може тільки задля побічних причин на кооперативнім статуті, але справді дбає, щоби ми всіма нашими підприємствами здійснювали **кооперативну ідеологію**. Може саме в цьому наш суттєвий поступ, що сучасний „Ревізійний Союз Українських Кооператив“ разураз завертає всіх своїх членів до кооперативної теорії та на основі нашої дійсности разураз розглядає всі справи нашої української кооперативної проблематики і усталює наш **український кооперативний світогляд**.

РСУК не випадком, але свідомо видав для українських кооперативних працівників не тільки методичні чи правні підручники, але й вибір з творів кооперативних теоре-

тиків „Ідеологія кооперації“, — Шарля Жіда: „Програму кооператизму“, — Тугана-Барановського: „Кооперація, її природа та мета“, перебрав на себе розпродаж книжки Тотоміянца (Вступні відомости про кооперацію) в українськiм перекладі, видав короткий популярний **нарис української суспільно-економічної історії** в редакції др. Витановича і що для нас дуже важне, книжечку нашого провідника, інж. **Ю. Павликовського „Природа, мета і світогляд українського кооперативного руху“**. Нашу кооперативну проблематику розглядаємо в окремiм часописі „Кооперативна Республіка“, кооперативний світогляд є предметом нашого навчання на заочнiм курсі РСУК, на всіх окружних курсах і особливо на всіх дотеперішніх трьох вакаційних курсах РСУК для провідників нашої кооперації. Зокрема на цих останніх курсах я кожного року викладав систематичний огляд усіх давніх і ще діючих економічних доктрин, щоби на цiм широкім тлі виразно проявлявся загальний кооперативний світогляд і зокрема зміст нашого, українського кооператизму. При найближчій нагоді подбаю, щоби також ці мої виклади про народне господарство та про основні ціхи нашого кооперативного руху появилися кремою книжечкою.

Але тимчасом відбувся в Парижі в вересні ц. р. **XV. конгрес льондонського „Міжнародного Союзу Кооператив“**, на яким я був делегатом від нашого „Ревізійного Союзу“.

Цей конгрес мав розглянути чотири важні справи:

1) при звідомленні Союзу а) яку кооперативну ідеологію проповідує МСК і б) як має виглядати добра фінансова господарка в кооперативних об'єднаннях;

2) чи та як здійснює сучасна кооперація рочдельські засади та які з цих засад мають безумовно зобов'язувати всіх членів МСК;

3) яка доля і яке наставлення кооперації у всіляких сучасних економічних та суспільних режімах;

і 4) як тепер має кооперація вести свою міжнародню торгівлю (в межах споживчотоварової доставки).

Всі ці справи дуже важні і цікаві для нас. Приняті конгресом резолюції та їх мотивація напевно можуть прояснити деякі великі квестії в нашій кооперативній проблематиці. Я зложив докладне звідомлення з нарад конгресу Президії РСУК і ще докладніше цілій нашій кооперації на сторінках „Господарсько-Кооперативного Часопису“. Президія РСУК заявила за тим, щоби це моє звідомлення появилось також як окрема книжечка і таким чином причинилося до дальшого поглиблення кооперативного світогляду та переконало нас, що дотеперішні установа „Ревізійного Союзу“ у всяких справах нашої кооперативної пропаганди є засадничо згідні з поглядами Міжнароднього Союзу Кооператив.

Це бажання — виконую.

Така генеза цієї книжечки.

I.

ВІДКРИТТЯ КОНГРЕСУ.

Погода. З усіх ясних і веселих вулиць заїзджають авта перед величавий „Мезон де ля мітіаліте“. В великім голі палати обезпечених товариств париської округи та в сусідних її саях радісний гамір на всіляких мовах. На листу делегатів конгресу вписуються пані й панове — представники кооперації з близьких і далеких країв: Австрія, Бельгія, Болгарія, Чехословаччина, Данія, Фінляндія, Велика Британія, Польща, Мадярщина, Румунія, Швайцарія, Литва, Югославія, але й Совіти, Індія, Палестина, Японія, Північна Америка... Бюро „Міжнародного Союзу“ та французькі кооператори, як господарі конгресу інформують, полагджують всілякі звязані з таким зїздом формальности, — приятелі з ріжних країн сердечно витаються. Всі радіють, що поміж учасниками є ще й сиві голови старих провідників: Пуасон, Фоке, Тотоміянц, Еггі... Кругом президента Міжнародного Союзу Таннера та секретаря Мея ціла облога.

Точно о год. 9.30 президент Таннер відкриває в репрезентаційній салі Мезону ко

грес. Обіч нього обидва віцепрезиденти: Пуасон і Пальмер (Британія), секретар Мей і члени Центрального Комітету. Делегати слухають промови президента. Є їх поперх 500 з 24-ох держав, а опріч них чимало гостей, журналістів і — вільного місця. Саля величава, але не досить акустична.

„Ще нема європейського народу, але вже є місто Європи — Париж“ (Аж при перекладі цеї промови президента довідуюся, що він тут наводить слова Віктора Гіґо). „Жиємо в часі непевности й недовіря. Кон'юнктура в промисловій продукції поправилася, але світове безробіття все ще вище ніж у 1929 році. Міжнародня торгівля в 1936 році це скількостево тільки 88.8% об'єму міжнародної торгівлі з 1913 року. Так проявляється сучасна державна самовистарчальність (автаркія). Культура і господарство в цілім світі терплять задля злої господарської і суспільної системи, побудованої на зависти, на якнайбільшій **зиску вільно конкуруючих підприємств**, на війні. І так далі буде, поки ми не поставимо на це місце нашої системи, системи співпраці і мира. Жаліємо, що нема тут товаришів великого німецького народу, якого представник — фон Ельм заявив був: коли більшість англійського, французького та німецького народу заявляться за миром, то це забезпечить мир у цілому світі... Співпраця модне слово. Приватницький промисл і приватницька торгівля організують картелі й монополі також в імя міжнародньої співпраці. Співпраця наших про-

тивників це загроза сотням мільйонів працюючого людства і в цьому їх слабкість. Наша сила в тому, що ми організуємо продукцію та торгівлю в інтересі цих величезних народніх мас, в інтересі загалу. До нашої мети ще не дійдемо навіть за кількадесять літ, однак наші сили кріпнуть, ми на добрім шляху. Цьогорічний конгрес має розв'язати важні справи в нашій ідеології і для нашої практики. Я певний, що цей конгрес скріпить нашого духа і прояснить нам наш шлях“.

По президенті Таннері (бувшім прем'єр а теперішнім міністрі скарбу щасливої Фінляндії) промовляє **Пуасон**, відомий провідник французької кооперації, яка є господарем конгресу, по нім представник французького уряду, Міжнародного Бюра праці, жіночої гільди і делегати різних держав.

Зараз по відкритті конгресу як делегат нашого „Ревізійного Союзу“ вручив я президентові Таннерові гарний альбом світлин з життя нашої кооперації як дарунок РСМ для МСК. Окладинку цього альбому виконала кооператива „Гуцульська різьба“ в Косові.

Рівночасно вручено Міжнародньому Союзові і всім делегатам інформаційні брошури видані нашим „Ревізійним Союзом“ з приводу 15. конгресу МСК в німецькій та французькій мові („Das ukrainische Genossenschaftswesen in Polen“ та „Rapport du Conseil de l'Union de revision des cooperatives ukrainiennes“) Такі брошури видали з приводу конгресу і розділювали поміж учасників конгресу ще ось які делегації: французь-

ка, чеська, югославянська, болгарська, данська і (в третім дні конгресу) польська.

Окрім мене як самотнього офіційного делегата РСУК на конгрес були при відкритті конгресу як гості ще ось які українці: делегатка укр. кооп. жіночої гільди п. **О. Залізняка**, ревізор РСУК **Гуран**, директор коломийського Окружного Союзу **Берлад** і **Др. Ю. Студинський**.

В розмовах з др. Фоке усталено, що ми видамо в українськiм перекладі його нову книжку „Ле сектер кооператів“. Др. Фоке передав нам цю книжечку з заявою, що зрікається авторського гонорару задля сердечної гостини, яку перед роками уладив для нього РСУК у Львові.

II.

КООПЕРАТИВНА ІДЕЯ. ФІНАНСОВА ГОСПОДАРКА КООПЕРАТИВ.

Звідомлення Центрального Комітету МСК за роки 1934—1936 подано заздалегідь учасникам конгресу до відома на 68 задрукованих сторінках.

Зі звідомлення довідуємося, що до МСК належать: передусім осередки споживчої кооперації з 38 держав зі 40-ма товаровими центральними і 506 низових (бритійських) споживчих кооператив, а поза тим 5 союзів продукційних кооператив, 3 кредитові союзи, 2 ревізійні союзи, 9 рільничих кооператив, 23 банки, 19 забезпечених об'єднань, 1 видавничий союз, 2 регіональні союзи і 2 об'єднання для кооперативної пропаганди. Всі вище названі члени МСК об'єднують **кругло 120.000 кооператив, а ці останні кругло 70,500.000 осіб.** З цього виходить, що проповідувана Союзом, особливо в останніх шістьох роках, безпосередня співпраця кооперації споживачів з кооперацією продуцентів ще не дала повного успіху в членстві Міжн. Союзу та що передусім задля полі-

тичних розбіжностей ще не вдалося Міжнародному Союзові Кооператив об'єднати навіть усієї споживчої кооперації. Всеж таки льондонський Міжнародний Союз Кооператив — це поважна світова кооперативно-ідеологічна організація, яка з успіхом поглиблює й усталює кооперативну думку та репрезентує інтереси кооперації в інституціях світового господарства (Ліга Націй, Міжнародне бюро праці і т. п.). На 1935. рік припав ювілей сороклітньої діяльності МСК.

З поміж усяких справ звідомлення (публікації, статистика, студії, міжнародня кооп. школа, фонди і т. п.) заслуговують на особливу увагу (поза оглядом кооперативної ситуації в Іспанії, Німеччині, Світському Союзі та Австрії, де внутрішня війна чи нові політичні режими здержали природний розвиток кооперативного руху) **два маніфести Міжнародного Союзу з 1936. року: а) про кооперативний світогляд і б) про кооперативну фінансову господарку.**

*
* *

Вже на попереднім (льондонським) конгресі стверджено задля чимраз сильнішого впливу державних урядів на народне господарство (який у деяких державах дійшов до цілої системи державно-плянкової господарки), що кооперація мусить ясно окреслити, чи й у якій мірі вона може пристосуватися до цієї нової дійсності. Серед студій Міжнародного Союзу в цім напрямку на основі матеріялу надісланого членами Союзу та зі-

браного в економічному відділі Ліги Націй, в лондонському університеті і т. п. уповажнено генерального секретаря Мея, щоби він ще перед закінченням цих студій проголосив маніфест вияснюючий основні справи кооперативного світогляду і право цього світогляду на своє здійснення в усяких сучасних режімах. Така історія першого маніфесту „до народів і урядів усіх країв“, себто про **кооперативний світогляд**.

Цей маніфест переповіла наша кооперація в „Господарсько - Кооперативному Часописі“ (ч. 6. з 9. лютого 1936 року).

Читаємо там поміж іншим ось що:

„Головні засади кооперативного руху є:

I. Явне і добровільне членство: кооперативи повинні стояти отвором для всіх, без огляду на краску шкіри, расу, чи віру і кожний може свobodно рішити, чи хоче він приєднатися до кооперативи, чи ні.

II. Демократичний устрій: це означає необмежене право на господарське самоозначення і свободу розвитку. Одно і друге може підлягати тільки державним і правним обмеженням, які всіх рівномірно обов'язують і мають на оці добро загалу. Зasadнича думка демократичного ладу: „кожний член має один голос“ — це підстава кооперативного ладу.

III. Товаровий зворот при закупах: в той спосіб вилучується мотив зиску в

торгівлі та промислі і загалом сам зиск. Коли цю засаду узагальнити і означити як „розподіл надвишки, що повстала зі співпраці кооперативи з її членами“, то дістанемо не тільки підставу кооперативного господарства, але рівночасно і практичну методу, задля якої вона так дуже відбігає від існуючої капіталістичної господарки.

Ці три засади це ядро цілого кооперативного світогляду.

Дальший принцип, який окреслює **вузькі рямці для відсотків від капіталу**, відповідає ідеї вилучення зиску через поділ надвишки відповідно до участі членів у витворюванні тієї надвишки. В той спосіб хочемо осягнути „справедливу ціну“ в розділі товарів і обмежити зиски з капіталів.

Перша ціль піонерів — наладнання їх господарської свободи і соціальної незалежності веде з konieczности також до встановлення підстави для **політичної і релігійної лояльності** супроти всіх, що стараються бути прийнятні до кооперації як і в нарадах та зарядженнях кооператив.

На цих вище представлених принципах збудували згуртовані в Міжн. Кооп. Союзі національні кооперації „держави в державах“. Цей увесь рух представляє практичну спроможність створити новий господарський лад. Новий господарський лад потрафить за-

ступити капіталістичну, на зиску побудовану систему, потрафить знову повернути господарську рівновагу світа і вдержати його завдяки своїм засадам.

При розгляді вище наведених засад і їх практичного переведення, впадають в очі ось які різниці між господарською **кооперативною та капіталістичною:**

I. Кооперація ставить службу для загалу на місце зиску для одиниці. Вона наладнує тісний звязок між членами і має в міжнароднім обєднанні спосіб повернути рівновагу між запотребуванням людини і багатством світа.

II. Вона відбирає капіталові його пануюче становище в господарськїм житті і кладе на це місце **добровільну спілку громадян**, на засадах активної співпраці та взаїмної помочі.

III. Вона дає працюючому за винагороду консументові через свою господарську засаду „товаровий зворот при закупі“, безпосередну фінансову користь і отвирає йому шлях до незалежности.

IV. Вона забезпечує сільсько-господарському продуцентові між іншим і звільнення від визиску при закупі машин та інших запотребувань, як і збут його виробів по можливих цінах без визиску консумента.

V. Дає безпосередні користи великій частині громадянства, без огляду на стан.

VI. Вона уможливорює розв'язку робітничого питання, справи заробітної винагороди і загальних умовин праці на підставі, яка дає найбільші користи працівникам.

Нові форми правління і господарки випробовують в численних краях так, що господарський лад і соціальний порядок переходить сильне потрясення. Цей фермент прибрав ріжний вираз. Одначе часто глядять на розвиток кооперативного руху з нехиттю і стараються під впливом елементів великого капіталу здержати розвиток кооперації. Навіть більше: в кількох випадках влада очевидячки іде на те, щоби гнобити незаможний кооперативний рух.

Для оборони проти тих затій Міжнародний Кооперативний Союз звертає увагу загалові, урядові і всім чесно думаючим громадянам на невідповідну і безоглядну поведінку зорганізованих приватників супроти кооперації.

Міжнародний Кооперативний Союз жадає для кооперативного руху признання, яке він здобув собі через створення кооперативного об'єднання сорок народів. Це об'єднання стоїть на такій широкій підставі як і ціле людство.

Жадаємо для ріжних національних кооперацій: а) рівної спроможности розвитку, як це має кожне інше господарське підприємство, б) правної охорони від держави при виконуванні їх незапе-

речних громадянських прав, в) з огляду на їх господарських характер також достаточної безпеки їх самоуправи там, де ввели **державну плянову господарку.**

Міжнародний Кооперативний Союз звертається з тією заявою до цілого світа твердо переконаний, що й ці, які ще стоять поза кооперативним рухом, зрозуміють ідеалізм кооперації та її ідею господарської справедливості. МСК вірить, що наша вимога свободи розвитку і незалежності нашого руху буде признана цілим світом. Не лиш тому, що кооперація дає безпосередню користь великій частині людства, але й тому, щоби кооперація мала змогу докати, що вона є новою і ліпшою господарською системою.

Міжнародний Кооперативний Союз взиває всіх своїх членів і всі національні коопративні організації кожної країни працювати енергійно над розбудовою і зміцненням їх руху, зосередитися до великих завдань та розбудовувати свою кооперацію на правдивих кооперативних засадах“.

Оцей маніфест ми не тільки передали до загального відома через ГКЧ, але й віддавна здійснюємо його у всій ширині та глибині. Відчинені двері наших кооператив для всіх Українців, що мають таку саму господарську потребу, — одна особа, — один голос без огляду на кількість її уділів в кооперативі, — розподіл частини білянсової

надвишки поміж членів відповідно до їх торговельної співпраці з кооперативою, а навіть неподільність цілого запасного фонду поміж членів, — обмежена дивіденда від уділів, — змагання до „справедливої ціни“ при доставі гроша й товарів та при збуті продуктів, — незалежність від будьякого політичного чи віроісповідного осередку, — все те наша давна правда й мета.

*

*

*

Другий маніфест МСК (**правила фінансової господарки в кооперативах**) зродився з цього, що німецький закон з 21. травня 1935. року узалежнив основування нових споживчих кооператив та діяльність старих кооператив цього типу від волі міністра народнього господарства. Цей строгий розпорядок оправдував німецький уряд буцім-то лихою фінансовою господаркою німецьких споживчих кооператив. З цього приводу МСК провірив засади та висліди фінансової господарки в об'єднаних ним 23 організаціях і нарешті видав свої доручення в цій справі, які зводяться до ось яких усталень:

1) кооперація мусить оперти свій розвиток на рочдельській zasadі фінансової самовистарчальности, себто на капіталах, які походять від членів та з їх співпраці. Такі капітали це уділи, вкладки членів і запасний фонд;

2) правилом кооперативної фінансової господарки є, що на довгоречинцеві інвестиції (недвижимости, машини) призначається

уділи й запасні фонди, а короткоречинцеві вклади членів льокується в запасі товарів, в цінних паперах і т. п.;

3) в Англії, Швеції, Еспанії, Норвегії, Данії та в неутральнім споживчій союзі Фінляндії оборотовий капітал це майже виключно уділи й запасні фонди і тому там дуже висока плинність. Де реальний дохід населення низький, а ощадність ще не ввійшла в кість і кров людей, треба дбати про сильні запасні фонди, а в меншій мірі про товарові звороти й надплати членам за доставлені продукти;

4) найбільшою небезпекою є набувати за вклади членів нерухимості, уладження й машини; перевірка фінансової господарки в об'єднаннях з великими вкладками членів виказує, що скрізь ці вклади забезпечується плинними позиціями в білянсі (запас товарів, цінні папери і т. п.), а коли й зважиться, що ці плинні білянсові вартості є покриттям також для банкового чи товарового кредиту, то всеж таки стверджено, що є в них і покриття для членських вкладок принаймні на 40—50%. Зуживання тільки уділового та запасного фонду на довгоречинцеві інвестиції, постійна та достаточна амортизація нерухимостей і уладжень та вдержування добре плинного покриття на короткоречинцеві зобов'язання — це запорука доброї фінансової господарки в кооперативах.

Як бачимо, МСК мав тут на увазі передусім споживчу кооперацію — і справедливо навіть не передбачував у ній вкладок від нечленів.

Знову можемо ствердити, що наш „Ревізійний Союз“ завсіди руководився вище наведеними основними засадами фінансової господарки і постійно вимагав строгого при-
мінення цих засад в цілім нашім обеднанні.

III.

РОЧДЕЛЬСЬКІ ЗАСАДИ.

Ще на віденському конгресі 1931 року, французька делегація зголосила внесок, щоб Міжнародний Союз провірив: а) які засади дійсно видвигнув Рочдель і б) чи й які зпоміж цих засад ще можемо здійснювати в наших сучасних умовах. Внесок прийнято.

Міжнародний Союз покликав задля того окрему комісію, яка дуже докладно розглянула не тільки цілу літературу про рочдельські засади, але й усі документи рочдельської кооперативи та відповіді споживчих централей — членів Міжнародного Союзу Кооператив на розісланий до них квестіонар у цій справі. Цілий цей дуже цінний матеріал і впливаючі з нього внески передав Міжнародний Союз кооператив 14-ому конгресови в Лондоні, 1934 року, до оцінки й вирішення.

На жаль, тоді цієї справи не вирішено. Деякі делегації (передусім англійська) мали поважні застереження до внеску про політичну та віроісповідну толеранцію, — інші делегації бажали доповнення студій в напрям-

ку як тепер здійснюється рочдельські засади не тільки серед споживчої кооперації, але й у рільничих, виробничих та кредитових кооперативах. По дуже живій дискусії льондонський конгрес заявився нарешті за тим, щоби цілий предложений конгресови матеріал про рочдельські засади ще раз перевірити на основі відповідного додаткового квестіонара до рільничих, виробничих та кредитових установ, які обденує Міжнародний Кооперативний Союз.

Вислід студій переданий льондонському конгресови зреферувала т. Олена Степанів в статті: Рочдельські принципи (Кооперативна Республіка, вересень 1935) — і задля того тільки пригадую, що тоді усталено з поміж одиначати традиційних рочдельських правд сім засад, а саме:

- 1) для всіх вільне членство,
- 2) демократичний лад (один член — один голос без огляду на пол і висоту уділів),
- 3) товарів звороти,
- 4) обмежені відсотки від уділового капіталу,
- 5) віроісповідна й політична терпимість,
- 6) готівкові закупи,
- 7) обов'язок спомагати освіту й громадянське виховання.

Ці засади й надалі мали обов'язувати споживчу кооперацію безумовно (перші чотири засади) або мали бути лиш дорученій-же споживчій кооперації як побажані методи праці (дальші три засади).

Згідно з постановою льондонського конгресу спеціальна комісія Міжн. Союзу ще раз розглянула та доповнила всі відомости про рочдельські засади в усіх видах кооперації. Внески цієї комісії прийняв центральний комітет Союзу і передав їх до вирішення паризькому конгресови.

В звідомленні на паризький конгрес підкреслено насамперед, що рочдельську кооперативу основано на законах з 1829 і 1834 року про допомогів товариства, бо закон про зарібкові і господарські кооперативи появився в Англії щойно 1852 року, отже аж по вісьмох літах існування рочдельської кооперативи. Годі вимагати від рочдельських піонірів, щоби вони на вісім літ наперед і зараз при своїх народинах винайшли та скодифікували цілу кооперативну ідеологію. Ця ідеологія не замикається, як дехто думає, в першій маніфесті „рочдельців“ про правила і цілі чесних піонірів з Рочделю“, але творилася протягом щонайменше перших десятих літ праці цієї кооперативи. Думок рочдельських піонірів не можна також відірвати від „суспільного стремління“, яке виринуло в Англії ще в другій половині 18-го століття і закорінювалося від тоді не тільки серед робітників, але й політиків та публіцистів.

Розглянувши щераз всі документи, комісія, а потім і центральний комітет Міжн. Союзу, знову усталили, що вибір вище названих сімох засад, які умотивовано на льондонський конгрес, відповідає історич-

ній правді та що інших рочдельських засад поза ними в статутах Рочделю нема.

Поодинокі засади та їх сучасну життєздатність окреслює комісія ось як:

1) Для всіх вільне членство. Рочдельські піоніри відчинювали двері для всіх чесних споживачів, які добровільно зголошувалися. Цей засад назагал придержуються й сучасні споживчі кооперативи та їх союзи. У виробничих кооперативах буває обмежене членство задля обмежених можливостей збуту і технічного характеру виробництва. Рільнича кооперація доступна для всіх. Кредитова кооперація також не відступає від цієї засади. Форма акційних спілок не перешкоджає кооп. банкам здійснювати цю засаду, хоча можливість зміни власника через набуття акцій на вільнім ринку теоретично буває можлива і тому теоретично небезпечна. Відступлення від цієї першої засади таке виняткове в сучасній кооперації, що треба жадати для неї безумовного і загального признання.

2) Демократичний лад. Суттєве в цій засаді правило: „один член — один голос без огляду на скількість уділів“ загально признає у всіх видах кооперації. В центральних торговельних союзах кооператив часто визначається членам нерівну скількість голосів залежно від скількості їх уділів в союзі, чи їх закупу або числа їх низових членів. Комісія висказує погляд, що коли в цім випадку нерівне число виборних делегатів, в тім і число голосів, залежить від скілько-

сти об'єднаних членами центрального союзу низових одиниць чи фізичних членів, то цим ще засади демократичного ладу не порушуються. Не придержуються засади „один член — один голос“ кооперативні банки в Румунії, де половину голосів має держава, а також банки в Чехословаччині, Данії та Угорщині. Демократичний лад мусить бути обов'язковою вимогою для всіх.

3) Товарові звороти. Об'єднані в МСК споживчі кооперативи виплачують товарові звороти. Тільки совітська споживча кооперація відповіла, що буцім-то „на просьбу її членів відступлено від цієї засади“, а в Югославії держава звільнює низові спож. кооперативи від податків, якщо не виплачують членам товарових зворотів. Висота зворотів доходить винятково аж до 15%, але пересічна їх стопа — 3%. Товарові звороти виплачується з правила тільки членам. В шістьох організаціях виплачують половину звороту на жаль також нечленам.

Торговельні центральні звичайно також виконують цю засаду. В Югославії тільки від власного виробництва. Чотири інші центральні передають звороти до запасного фонду, до фонду страт або на добродійні цілі. В централях висота звороту вагається від $\frac{1}{2}$ —7%.

Робітничо - виробнича кооперація в Англії розділює призначену на звороти надвишку поміж робітників, покупців і уділовців. Французька робітничо - виробнича кооперація виплачує робітникам з фонду зво-

ротів 25—30%. В Австрії та Чехословаччині звичайно приділюється звороти до запасного фонду.

Рільнича кооперація з правила виплачує звороти й надплати.

Кооперативні банки регулюють надвижкою стопу процентову і виплачують дивіденду членам. Мадярська делегація сильно протестувала в дискусії над звідомленням рочдельської комісії проти цього, буцім-то кредитова кооперація не надається до виплати зворотів; мадярські кредитівки зправила виплачують з білянсової надвижки звороти від пібраних відсотків.

Комісія заявила за цим, щоби товарові звороти й доплати безумовно виплачувати тільки з чистої надвижки і тільки членам відповідно до їх закупів, доставки продуктів чи відданих послуг, в висоті, яка з одного боку відповідає основній засаді „справедливої ціни“, а з другого боку правилам доброї фінансової господарки і потребі конкуренції, та щоби принайменше в цім самім краю придержуватися при цім тої самої методи.

4. Обмежені відсотки від уділового капіталу. Низові споживчі кооперативи (за виїмком шістьох, які не признають дивіденди) виплачують членам обмежену дивіденду (від 4.5—8%). Торговельні централі так само (пересіч 5%). Робітничо - вирібнича кооперація теж вірна цій засаді. Рільнича кооперація часто не має ніяких уділів, тільки кредити за порукою членів. В кредитовій кооперації об-

межують дивіденди статуту або постанови загальних зборів. Комісія стверджує, що всі види кооперації з правила признають засаду обмеженої дивіденди.

5. Віроісповідна й політична терпимість.

В споживчій кооперації не признають цієї засади в Совітах. Трицять девять організацій відповіло на квестіонар комісії, що не мають ніякого органічного звязку з будь-якою політичною партією, а з поміж решти (пять організацій) Бельгія і один данський союз признали, що вдержують такий звязок з соціалістичною (робітничою) партією. Бритійський союз ствердив, що дав почин до повстання окремої, кооперативної партії. Один (швайцарський) союз придержується політичної толеранції, але не віроісповідної. Ціла наша кооперація — незалежна від будь-якої партії, свої двері відчинює для громадян всіх віроісповідань, є господарським інструментом української нації, а не цієї чи тої національної партії.

На питання в квестіонарі, чи та як придержуються цієї засади члени Міжн. Кооп. Союзу, комісія одержала від неспоживчих організацій аж 90 відповідей, а в цім аж 84 з беззастережною заявою вірності цій засаді.

Комісія завважує від себе, що кооперація тим сильніше може обстоювати перед державними урядами свій незалежний господарський світогляд, чим вірніше придержується засади незалежності від будь-якої політичної партії, та що вірність цій

засаді полекшує кооперації приєднання членів з поміж усіх віроісповідних та національно-політичних об'єднань.

В конгресовій дискусії над цією засадою противилися загальній терпимости тільки представники совітської кооперації, (які жаждали від кооперації клясової боротьби особливо з фашизмом) і один англійський делегат (комуніст). Цього останнього гостро скартав за це провідник бритійської делегації заявляючи що „тов. Маршаль, це окрема зазуля в гнізді англ. кооперації“. Совітська делегація без успіху старалася при цім переконати конгрес, що хоча їх кооперативи не придержуються формальних засад Рочделю, то все таки вони є вірні їх духови.

6) Готівкові закупи. Половина відповідей на квестіонар від споживчих кооператив стверджує, що ця засада обов'язує їх статутowo **при продажі товару членам**, друга половина відповідей заявляє, що і в цім напрямі **статут** не вяже їх. З поміж 45 відповідей споживчої кооперації дев'ять стверджує, що також **закуповують** товар тільки **за готівку**. Краєві торговельні центральні відповіли, що закуповують і продають свій товар пересічно з 30 дневним речинцем заплати, який винятково доходить і до 90 днів (текстильна мануфактура). Ці центральні есконтують своїм членам їх векслі в банкових відділах, або в кооп. кредитових центрах, однак це вже банкова, а не торговельна діяльність. Центральні уділюють споживчого кредиту тільки в дуже виняткових випадках.

Рільничі кооперативи продають своїм членам помічні погної, машини, засівове зерно і т. п. на кредит, однак він не є споживчий.

Розглянувши всі відповіді квестіонара комісія заявляє від себе, що передусім не треба розуміти засади про готівкові закупи так, що член в кожному випадку бере одною рукою товар, а другою зараз має дати за плату готівкою. Цю рочдельську засаду треба так розуміти тільки при споживчій торзі в низовій споживчій кооперативі. В інших кооперативах і при неспоживчій торзі треба цю засаду оцінювати обережніше. Продаж навіть споживчого товару в краєвих торговельних центрах з наприклад загально прийнятим 30 дневним речинцем заплати, не противиться засаді готівкового закупу. Треба мати на увазі, що засада готівкових закупок має на цілі передусім охоронити члена споживчої кооперативи і його родину перед легкодушним **СПОЖИВЧИМ** задовженням, з якого він потім визволитися не може, а кооперативу захистити від штучно - високих оборотів, задля споживчого боргування, які забивають її і шкодять членови. Споживчий торг на кредит в низових кооперативах треба поборювати всіма силами; ця боротьба має велику, не тільки торговельну, але й моральну, вартість.

7) Освіта й громадянське виховання. В першій статуті Рочдельців читаємо: коли тільки це буде можливе, кооператива має перебрати на себе продукцію, товарову виміну, виховання й громадську управу. Дума-

лося очевидячки про оснування кольонії в дусі Овена. Дійсність приневолила Рочдельців покинути оснування кольонії, однак сам ідеал остався і здійснювано його дбайливістю за громадянське і кооперативне виховання членів. На кооперативну бібліотеку призначувано датки з біжучого обороту, а від 1853 року вставлено в статут, щоби на цю потребу призначувати щорічно $2\frac{1}{2}\%$ з білянсової надвишки. Дбайливість за освіту й виховання є живою прикметою передовсім англійської кооперації. Придержується цієї засади також наша кооперація (статуте зобов'язання кооператив належати до „Прогресу“ й „С. Господаря“, датки на освітньо-культурні потреби нації, виклади на курсах і т. п.). Комісія МСК заявляється за цим, щоби всі кооперативи частиною своєї надвишки спомагали ці освітньо - культурні установи, яких діяльність допомагає кооперації в здійсненні її мети.

Поза цими статутовими рочдельськими засадами комісія розглянула ще ось - які добрі звичаї Рочдельців:

- 1) продаж тільки членам,
- 2) добровільне членство,
- 3) продаж по риночній ціні,
- 4) неподільність запасного фонду.

Що торкається обслуги тільки членів, комісія стверджує, що в п'ятих краях споживча кооперація торгує тільки з членами, а в 30-ох краях також з нечленами. Деякі з цих 30-ти країв заявляють, що це не ломить доброго рочдельського звичаю, коли всі ви-

пливаючі з цього торгу надвижки переходять (законно або статutowo) до запасного фонду, неподільного навіть на випадок ліквідації кооперативи, — інші зпоміж них вважають це добрим засобом приєднування нових членів.

Комісія заявляє від себе: 1) що засада товарової обслуги виключно членів не виходить з рочдельського статуту, але є **невідлучною прикметою кооперативного світогляду**, 2) що низова споживча кооператива може обслужити нечлена хіба випадково та винятково, 3) що доставка товарів (нпр. вуголь і т. п.) самоуправним чи державним урядам є оправдана, 4) що збут **побічних продуктів** при кооперативнім виробництві на отвертім ринку є доцільний, а головних продуктів — проблематично оправданий.

Про **добровільне членство** комісія заявляє, що для Рочделю воно було самозрозумілою і конечною умовиною кооперативної праці. Де диктаторські уряди обмежують добровільне членство, там кооперація затрачує свою вільність і не є згідна з духом рочдельських засад.

Продаж по риночній ціні, це не рочдельська ідеологія (каже комісія) тільки вигідна і не визиваюча приватників та забезпечуюча рентовність практика рочдельських піонерів і сучасної торговельної кооперації. Риночна ціна була для Рочдельців **горішною межею** в калькуляції цін. Сама ця калькуляція поглядово вяжеться з засадою товарових зворотів, а практично з силою кооперативи.

Кооперація має стреміти до того, щоби вона сама стала регулятором риночної ціни.

Неподільність запасного фонду є ще й тепер майже загальною прикметою кооперації. Англійці не проголошують її, бо в своїй практиці не уявляють собі ліквідації життєздатної кооперативи. Комісія Міжн. Кооп. Союзу вважає доцільним поручити рочдельську практику з неподільністю запасних фондів цілій кооперації. В нашій кооперативній русі неподільність запасних фондів впливає не тільки з кооперативного закону, але і з нашого розуміння кооперативного світогляду.

* * *

Розглянувши всі рочдельські документи та звідомлення сучасних осередків кооперації про рочдельські засади і їх теперішню життєздатність, комісія МСК завважує, що назагал сучасна кооперація не відбігла від рочдельських засад та що ці засади ще й нині є основою кооперативного світогляду, які роблять його придатним до боротьби з лихом капіталістичного ладу.

Комісія заявляється за цим, щоби паризький конгрес визнав чотири рочдельські засади, а саме :

- 1) для всіх вільне членство,
- 2) демократичний лад (один член — один голос),
- 3) поділ надвижки поміж членів відповідно до їх участі в оборотах кооперативи,
- і 4) обмежені відсотки від капіталу та-

кими засадами, які є безумовно конечні для **признання кооперативи — кооперативою.**

Дальші рочдельські засади, а саме :

1) віроісповідну та політичну терпимість,

2) готівкові закупи,

і 3) обовязок спомагати освіту та кооперативно - громадянське виховання.

які є безсумнівною частиною рочдельської системи, можуть бути неконечні при прийнятті кооператив до Міжнародного Союзу Кооператив.

Таку резолюцію прийняв конгрес навіть без спротиву совітської делегації, яка очевидно не противилася цьому не з переконання, а тільки задля опортунізму.

Наша кооперація визнає всі окреслені Мімн. Союзом рочд. засади (7) й добрі звичаї (4) і вважає необхідною для своїх членів також засаду про політичну незалежність, засаду про обовязкове спомагання культурних потреб нації і про неподільність запасного фонду та поборює споживчий кредит в торговельних оборотах.

Рочдельську засаду, що проголошує „віроісповідну та політичну терпимість”, називаємо ми в цьому розділі нашої книжечки за загальним світовим прикладом „терпимістю”, однак для нас у справі морального виховання це не тільки пасивна „терпимість” чи „толеранція” або „невтральність”, тільки також активна праця і співпраця в дусі християнської етики. Ідеологічним „батьком” нашої кооперації у цій справі є „батько дрібноземельної кооперації” Райфайзен.

IV.

КООПЕРАЦІЯ В РІЗНИХ СИСТЕМАХ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА.

В останнім десятиліттю вплив держави на цілий апарат народного господарства сильно зростає. Самозрозуміла глибока інгеренція держави в народне господарство під час світової війни і протягом викликаних нею національних та соціальних революцій не тільки що не закінчилася, але в деяких державах навіть дійшла до повного господарського планування, неначе світ знову приготовлявся би до нової, ще лютішої, війни. Така сучасна дійсність подекуди сильно обмежила волю й незалежність кооперації, особливо в її споживчій виді. Це дало привід до живих дискусій вже на льондонському конгресі (1934) і остаточно спонукало провід Міжнародного Союзу Кооператив докладно перевірити сучасні умовини кооперативної праці в усіх державах та окреслити можливості життя й розвитку кооперації в різних сучасних системах народного господарства. Реферат на цю переважну тему доручено самому президентові Союзу, В.

Таннерови і він виголосив його на париським конгресі.

а) Лібералізм.

Зрозуміємо генезу кооп. світогляду пам'ятаючи, що світогляд кооперації сформувався в часі великого розвитку капіталістично лібералістичної системи. Меркантилізм і середньовічні цехи та ґільди пережилися і під напором нової техніки та цілої „промислової революції“ з кінця 18-го та початку 19-го століття мусіли вступитися перед наростаючою новою системою: господарської вільності та вільної конкуренції (**лібералізм**). Нова господарська система принесла з собою глибокі зміни в політиці та в соціальному законодавстві. Значіння одиниці й суспільності постійно зростали, вплив держави разураз ослабав. Коли виплеканий цією системою капіталізм вже здавалося раз на завжди пригнобив найчисленнішу верству працюючого суспільства, поставивши її поміж „вільним“ визиском промисловця і купця, — з ініціативи пригноблених та їх провідників з'явилися перші споживчі, кредитові, виробничі та рільничі кооперативи, як відповідь на суспільні рани, завдані працюючому людству разураз наростаючим капіталізмом. Голошена капіталізмом засада вільної господарської ініціативи та питомий цій епосі демократичний лад уможливили **повстання й розвиток кооперації**. Тодішня держава засадничо не встрявала в організацію народного

господарства, отже й кооперації. Навпаки, тому, що благодійні соціально-реформаторські змагання суспільности були тоді конечні й побажані, держава нераз і спомагала молоду, кволу кооперацію, вважаючи її зразу таким якраз благодійним товариством взаємної допомоги. Однак в останніх десятиліттях 19-го віку держава зачинає чимраз більше регулювати господарське та соціальне життя митами та соціальними законами; держави й міста організують власні підприємства, — а з другого боку індивідуальний підприємець чимраз частіше зникає перед акційною спілкою підприємців, а згодом перед гігантичними картелями та іншими національними і міжнародними змовами підприємств. **Вільний капіталізм стає організованим капіталізмом.** Завдяки живій ще засаді вільної господарської ініціативи кооперація далі розвивається, кріпне. Бите картелями дрібне й середнє приватно-капіталістичне купецтво вооружиться проти кооперації, але ще не може зєднати для цих своїх побажань ліберальної держави. Навіть недемократичні держави не дають втягнути себе в боротьбу з кооперацією, особливо з кооперативами дрібних рільників. Тимпаче в демократичних державах ціла кооперація розвивається без перешкод, одержує опіку, податкові пільги, права ощадностевих кас, право на союзи та на автономні ревізійні обєднання.

Нарешті вибухла світова війна. Державна інтервенція в народне господарство кріпне з дня на день, воєнний капіталізм набирає цих державного соціалізму. Держава бере в свої руки воєнний (отже майже цілий) про-

мисл, організує виміну товарів, визначає ціни.

Зараз по війні здавалося, що ця державна інтервенція скінчиться. Але-ж на руїнах російського царства виросла система соціалістичної, не тільки політичної, але й господарської, диктатури. Затрівожена комунізмом Італія кидає в роках 1921—1922 свій демократичний та лібералістичний лад, стає фашистівською диктатурою і впроваджує в 1937 році в своїм народнім господарстві корпоративну систему. Пригноблена програною війною, версальським миром і воєнними довгами Німеччина іде за італійським прикладом і 1933. року вибухає там націоналістично-соціалістична диктатура. І в державах, які ще далі зберігають старий передвоєнний лад, поширюється по добрій господарській конюнктурі (1921-29), як у цілім світовім господарстві, велика криза. Серед загального хаосу, розпаду світа на повоєнних вірителів і довжників, серед взаємної ворожнечі і конкуренції держав тут і там родиться ідея державної самовистарчальности, **автаркії**. Мита і безробіття постійно ростуть, міжнародня виміна людей, товарів і капіталу разураз корчиться, держави відказуються від сплати довгів, чимраз частіше говориться про нову світову війну. Основи лібералізму захитані. Держава чимраз сильніше встрає в організацію та всі функції народнього господарства; ще так недавно вільне господарство перетворюється в **кермоване державою плянове господарство**. Це про-

являється передовсім у ділянці експорту та закордонного імпорту, в контролі продукції та внутрішнього ринку і нарешті в безлічі державних та самоуправних підприємств.

б) Державна економічна інтервенція в демократичних державах.

Розмірно ще найбільше обмежену державну інтервенцію бачимо в багатьох демократичних і лібералістичних державах, які бажають задержати в засаді вільне господарство і тільки тут і там регулюють його або лиш частинно плянують. Ця інтервенція торкається передусім регуляції цін. Характеристичним проявом такої інтервенції є імпортове мито, експортова премія, державною адміністрацією окреслена найвища й найнижча ціна на внутрішнім ринку, інтервенційний фонд для піддержання цін і т. п. Однак не всюди вдалося перевести нормування цін оцими розпорядками і тому в деяких державах зроблено дальший крок у напрямку нормування подажі й попиту та впроваджено деяке плянування навіть у продукції. Типовими проявами цього дальшого кроку є заклази імпорту деяких товарів, контингентування імпорту, ліценціювання товарів, девізові обмеження, а з другого боку преферування власної продукції (експортова премія, демпінговий вивіз, наказана домішка або й цілковите вжиття тільки власних сирівців до продукції всіляких товарів, обмежена продукція, коли не вдалося піднести

попиту до бажаного розміру і т. п.). Синдикати й картелі промисловців і купців стають інструментами цієї державної інтервенції — що більше, самі держави наказують промислові творити примусові картелі, щоби ними регулювати народнє господарство „в ім'я загального добра“. Тому, що рільництво не витворило своїх картелів, **інтервенція демократичних держав на площині рільничої продукції часто послугується рільничою кооперацією.** В такій дійсности рільнича кооперація дістає від держави більші інвестиційні та оборотові кредити, навіть деякі монополістичні управління і обіч промислових картелів стає півофіційним інструментом державної інтервенції. (Така ситуація є дуже загрозлива особливо для кооперації т. зв. національних меншин чи взагалі других народів у національно-неоднорідних державах).

Розміри цієї інтервенції є в різних державах різні, а з ними й різно виглядають також умовини кооперативної праці.

В одних державах є ще свобода в назначуванні цін і там не тільки рільнича кооперація може вільно конкурувати з приватницько-капіталістичними підприємствами та основувати свої нові станиці, але й споживча, хоча обмежують її деякі імпортові наклази й закони, — а в інших державах, де визначено постійно-сталі ціни, або ще гірше, де примусовими картелями чи іншими засобами зв'язано продукцію, а повстання нових продукційних підприємств узалежнено від

доброї волі уряду, — **споживча кооперація** засадничо тратить у меншій чи більшій мірі можливості свого розвитку, — бо все залежить тоді від наставлення державних органів до споживчої кооперації. При добрім наставленні цих органів має споживча кооперація деякі можливості розвитку навіть у шорах частинно-плянкової господарки, але ці можливості розвитку вже не є вільні, тільки доброзичливо визначені. Споживча кооперація — як відомо — не відкидає принципово ідеї плянкової господарки, тільки бажає здійснювати її зовсім інакшою метою, не у формі виключного і безапеляційного примусу державної адміністрації — отже багато залежить від цілей державно-господарського планування, чи й яке місце може в ній бути і для споживчої кооперації. Як рільнича, так і споживча кооперація можуть бути придатним інструментом в державнім нормуванні цін і розподілу товарів, а навіть у плануванні продукції, коли інтервеніююча державна влада не є наставлена проти інтересів капіталово слабшого і капіталізмом битого населення, — хоча ціла кооперація не зовсім добре почуває себе в шорах глибшої державної інтервенції, а ще гірше в ярмі державного планування.

в) Плянова капіталістична господарка.

В державах з пляною диктаторсько-капіталістичною господаркою (Італія, Німеччина) знаряди продукції остаються (як і при лібералістичній системі) приватною власністю підприємців; сама держава не провадить усіх підприємств, але кермує цілим народнім господарством на підставі свого тотального пляну; на сторожі здійснення цього пляну в поодиноких ділянках продукції стоять заведені державою примусові корпорації, а при центральнім державнім уряді начальна управа корпорацій. Ця система тісно вяжеться з фактом політичної диктатури.

При цій системі мусіла втратити в Італії свою незалежність **споживча кооперація**, тимпаче, що вдержувала до фашистівського перевороту постійний звязок з роб. соціаліст. рухом. Споживчу кооперацію сплюндровано (1921—1924), а її провідників, оскільки заздальгідь не втікли з краю, тут і там навіть вимордовано; нарешті в 1925. р. узалежено її зовсім від державної влади. Аж коли звязано споживчі кооперативи з фашистською партією, наставлення державної влади до них покращало. В 1927. р. проголошено „карта дель лаворо“ і введено корпоративний систем. Державна влада установила напівофіціальний корпоративний орган для всієї кооперації „Енте націонале“. Провідник цього органу як і провідники поодиноких федерацій мусять бути членами фашистської партії або щонайменше її симпатика-

ми. Державна влада іменує двох (на всіх трьох) членів ревізійного комітету в „Енте націонале“, яка провірює діяльність кооператив і стоїть на сторожі загального державного пляну в кооперації та в інституціях, з якими кооперація співпрацює.

Серед такої нової дійсности споживча кооперація має навіть деякі привілеї, між іншим цей, що може свobodно і скрізь відчиняти нові свої крамниці та приєднувати нових членів. Теперішні італійські споживчі кооперативи ведуть політику низьких цін і конкурують з приватницькою торгівлею. Під наглядом „Енте націонале“ може спож. кооперація організувати також свої нові продукційні підприємства.

Рільничу коперацію італійська державна влада постійно підтримує.

Кооперація живе й розвивається в Італії, однак під умовиною тісної співпраці з режимом, без демократичних прав і під наглядом режиму.

В Німеччині всіх продуцентів зорганізовано в окремі стани, які там заступають італійські корпорації. На чолі кожного стану (промисловців, рільників, купців і т. п.) стоїть „провідник“ (фірер). На чолі кожної вітки в стані стоїть „унтерфірер“. Поміж усіма провідниками є гієрархічна відповідальність, найвищим „провідником“ є канцлер держави. Закон з 15. липня 1933. р. впровадив примусову картелізацію промислу.

Влада реґулює продукцію в картелях і рішає чи і які нові підприємства вільно організувати. До 1935. р. зорґанізовано в Німеччині 45 промислових примусових картелів і 79 примусових обєднань у рільництві. Цим інструментом реґулює держ. влада кошти виробництва, ціни й винагороди за працю.

До одного з таких станів (райхсернерштанґ) приділено **рільничу кооперацію**, яку уряд назагал попирає. Всеж таки і ця кооперація втратила деякі свої давні управнення, а в продукційно-збутовій політиці підлягає своєму станові.

Інша справа зі споживчою кооперацією. Націонал-соціалістичний рух виріс при великім співуділі приватницького купецтва і воно, воюючи і тут протимакрсистівськими кличами, зразу зажадало, щоби знищити споживчу кооперацію. Тоді її провідників і працівників вязнено й бито, чимало кооператив сплюндровано, управи примусово змінено. Споживчу кооперацію приділено до „арбайтсфронту“ ґра Лея, для централі і для кожної споживчої кооперативи визначено партійних комісарів, демократична автономія кооператив щезла. Задля трудностей у виплаті членських вкладок до обороту в спож. кооперативах, приневолено 82 найбільші кооперативи, яких актива перевищували на 50% актива всіх інших (996) спож. кооператив, до ліквідації. Первісний плян: передати або що найменше винаймати майно всіх спож. кооператив приватникам закинено, бо нарешті признано велике господарське при-

значення споживчої кооперації, однак все таки великі споживчі централі в Кельні та Гамбурзі примусово об'єднано з гамбурською друкарнею в новий центр „Райхсбунд“ і його управу доручено людям, відданим режимові. Відкликано всі податкові пільги і заборонено приймати від членів вкладки до обороту.

Австрія прийняла диктаторський лад по збройній боротьбі війська зі соціалістичним „шуцбундом“ в один рік по Німеччині (1934). І тут запровадив Дольфус корпоративну систему (зівсім не в дусі модерного католицько-християнського світогляду). Всі господарські підприємства входять в одну із сімох корпорацій: рільництва, торгівлі, ремесла, фінансів, вільних послуг і публичної служби. До палати рільництва й лісів входить також **рільнича кооперація**, заступлена також у проводі цієї палати. Рільничу кооперацію попирає диктаторська система також в Австрії. Інакше, хоч куди ліпше ніж у Німеччині, ставиться влада до **робітничо-споживчої кооперації**, яка й тут до перевероту частинно вдержувала звязок з робітничо-соціалістичним рухом (одним з її провідників був провідник соц. дем. партії, б. австр. канцлер Реннер). Наказом з 16. лютого 1934. р. впроваджено комісарів до гуртівні споживчого союзу і до віденської (найбільшої) споживчої кооперативи, щоправда зпоміж провідників неутральної кооперації, а вже перед тим заказано основувати (теоретично всім, а практично спож. кооперації) нові

крамниці без порозуміння з організацією купців. Споживчій кооперації заборонено доставу урядам та міським установам, бо її завданням має бути товарова обслуга виключно своїх членів. При співуділі комісарів-кооператорів вдалося не зліквідувати споживчої кооперації, чого домагалися приватні купці, навпаки споживча кооперація і в Австрії і в цих умовах жила, але очевидно узалежнена від режиму, не маючи права мати більше членів ніж мала їх на 1. січня 1934. р., без права мати своє текстильне виробництво, з правом вести пропаганду тільки серед своїх членів та з примусовою приналежністю до всій торгівлі спільної корпорації. Нарешті від зими 1936. р. влада зачала звільнювати спож. кооперацію від цих обмежень, комісарів відкликано.

Із усіх цих прикладів умовин кооперативної праці в системі диктаторсько-капіталістичного тоталізму референт през. Таннер витягає основну думку, що й у цій системі кооперація виявилася необхідною та життєздатною, та що рямці її ділання серед споживачів залежать у першу чергу від факту: в чиїх руках є диктаторська влада і яке наставлення цієї влади до кооперації. Неможливою є в цій системі незалежність кооперації. Вона перестає жити своїм життям і тільки виконує (більше чи менше згідну зі своїм світоглядом) волю режиму в господарських справах.

Годі не заважити, що деяку роль грали у всіх тих прикладах також звязки спо-

живчої кооперації з політичними партіями. Ці приклади тимпаче скріплюють наше переконання, що ціла кооперація мусить стояти поза політичними партіями.

г) Соціялістична плянова господарка.

Від диктаторсько-капіталістичного тоталізму (господарського націоналізму) засадничо виріжнюється **диктаторсько - соціялістичний тоталізм** передусім тим, що не признає приватної власности на знаряди продукції, а в своїх крайніх формах, у яких саме здійснилася оця доктрина безпосередньо по світовій війні в ССРСР, також на землю і засадничо взагалі на всі добра (комунізм). У тій системі всі ці добра соціялізується, себто всі вони стають власністю держави, або — за її згодою — громад чи інших колективів. Плянова господарка держави, що здійснює такий економічний світогляд, сягає ще глибше, тут ціле життя людини й суспільства узалежене від наказу й примусу держави, себто її бюрократичного апарату, а в дійсности від (комуністичної) партії, яка хоч і дуже мала числом членів, виконує над усіма горожанами і цілим їх життям диктаторську владу. У цій системі сама держава єдиний банкір, єдиний торговельник і єдиний продуцент (рільничий, ремісничий і фабричний), ціле народне господарство — в державних монополях. Кожне відхилення від цієї дійсности залежить від доброї волі дик-

таторської влади і може бути тільки виняткове й тимчасове. „Совіт праці й оборони“ в ССРСР, найвищий орган господарства, та підчинена йому „державна комісія господарського плянування“ затверджують плян всієї господарки в державі, кермують нею, реґляментують всі ціни і т. п. Плян рільничої господарки переводить влада в державних фільварках і в підчинених собі колективах, пляни промислового виробництва переводять під наглядом „найвищого совіту нар. господарства“ державні трести й концерни, „центральный уряд держ. промислу“ й держ. комісаріати поодиноких виробництв, закордонна торгівля — окремий держ. монополь, а торг внутрішнього ринку є приділений державним крамницям і у визначеній межі кооперативним роздільням.

Зараз по комуністичній революції її теоретики вважали недоцільним продовжувати кооперативний рух. „Яке завдання можуть мати кредитові кооперативи в соціалістичній економічній системі, яка не знати-ме ні гроша ні кредиту?.... По-що нам мешканевих кооператив, від коли всі доми соціалізовано? Яке завдання можуть мати споживчі кооперативи, коли всі добра суспільні і коли все можна одержати на цих самих умовах в держ. крамницях? Коли нема капіталістичного визиску, не треба й кооперації!“ (Мещеряков). — „Всі буржуазно-правні

організації, які є рештками буржуазно-власницького режиму, мусять зійти геть перед загальною соціалізацією; в совітській системі місце тільки на совітські установи" (Мілютін). Сам Ленін також заявляв, що **давня** кооперація мусить пропасти, однак він усе таки ще на соціалістичнім конгресі в Копенгазі (1910) заступав думку, що й у соціалістичнім режимі, особливо споживчі кооперативи, можуть знадобитися пролетаріатові. Життя поплило в цім саме напрямку. Наказом з **20. березня 1919 р.**, серед господарського розвалу підчас воєнного комунізму, **впроваджено на руїні цілої передвоєнної кооперації одні тільки нові споживчі кооперативи як ще один інструмент класової боротьби і то з примусовим членством усіх споживачів.** Їх централею став „Центросоюз“. Оці „соціалізовані“ кооперативи це примусовий державний апарат розподілу товарів по означених державою цінах, отже ніякі кооперативи в європейським розумінні цього слова.

Коли селянство відповіло на започатковану соціалізацію землі великими оболотами, з чого вийшов голод у роках 1920 до 1921, влада полекшила свій режим дозволяючи в дечім на трохи вільніше господарство („неп“). В кооперації це проявилось: (декрет з 20. травня 1924 р.) добровільним членством і членськими уділами, розподілом кооператив на різні види і — великими державними субвенціями. Хоча й це не бу-

ло демократичною вільністю, бо й тоді кооперація була зівсім залежна від держ. партії та держ. пляну, льондонський Міжнародний Союз Кооператив — скажу від себе: на жаль — допустив тоді до себе совітську кооперацію, сподіваючися мабуть, що її будуччина буде краща. Не добачено, що метою цих тимчасових уступок у дуже прикрий час була тільки жадоба держави збільшити „соціялізований“ капітал членськими уділами та оживити торгівлю некапіталістичним конкурентом.

На цій новій основі совітська кооперація жила й розвивалася повних десять літ. Однак декретом з 29 вересня 1935 р. припинено діяльність всієї споживчої кооперації в містах, а ціле її майно передано державному комісаріатові торгівлі. Кооперативна конкуренція була потрібна в часі „неп“-у, але не тепер для державних крамниць.

Рільничу кооперацію поза споживчими кооперативами на селі зведено по 1930-ім році до буцім-то продукційно - збутових кооператив — „колхозів“, але ж усі знаємо, що це не добровільно-суспільні, тільки державно-примусові організації.

Вже по паризькій конгресі дійшла до нас відомість, що новим декретом совітська влада припинила діяльність усіх споживчомешканевих кооператив і наказала передати їх майно державі або містам.

Не треба хіба підкреслювати, що в совітськiм союзі кооперативні провідники і

працівники цілком залежні від державно-монопольної політичної партії. Коли нпр. офіційний начальний орган партії „Правда“ (з 10. жовтня 1937) пише, що довголітній провідник „Центросоюзу“ і протягом 7-ох літ представник совітської кооперації в центр. комітеті Міжн. Союзу Кооператив Зеленський та його щойно визначений наслідник в Міжн. Союзі Кооператив Кухтін „вороги народу“, — то це рівнозначне не тільки з їх усуненням від кооп. праці, але й з куди гіршою дійсністю...

През. Таннер завважує, що нарешті і в Совітах існує кооперація, але-ж питаю: чи це ще справді кооперація?

Треба признати, що тяжко найти площину для дійсної кооперативної праці там, де принципово виключається вільну господарську ініціативу.

*

Референт, през. Таннер присвятив ще кілька завважень економічній програмі демократичного соціалізму, гільдовій та синдикалістичній соціаліст. теорії, однак не вважаю доцільним переповідати ці уступи його реферату, бо теоретично це знані погляди, а практично дотепер ніде не здійснені.

*

Так (у головнім нарисі) розглянувши місце й долю кооперації в усіх тепер існу-

ючих господарських системах, шан. референт зібрав свої погляди в ось які тези:

1. Кооперація це добровільне об'єднання людей праці, продуцентів і споживачів, щоб поліпшити свою господарську і соціальну долю. Це нова економічна і соціальна система, покищо не здійснена в ніодній державі — і тому нині вона лиш доповнює та злагіднює інші економ. системи. В першу чергу вона з успіхом усуває зайвих посередників між продуцентами й споживачами і забезпечує як одним так і другим справедливую ціну. Кооперація доказує, що й тепер можна й треба організувати народне господарство без капіталістичного наставлення на якнайбільший зиск та на основах демократичної вільності й рівності.

2. Серед ліберально-капіталістичної системи і демократичного ладу кооперація успішно ломить блуди капіталізму, видержує приватницьку конкуренцію і здійснює свою ціль на національнім і міжнар. ринку; в цій системі кооперація завсіди боронить вільної торгівлі та вільної конкуренції і поборює всі змагання звузити діяльність кооператив законами, податками і т. п.

3. В деяких державах зачав заступати вільно-капіталістичну систему: демократично-капіталістичний інтервенціонізм, а подекуди навіть капіталістична державно-плянова господарка під кермою державно-політичної диктатури. Діяльність кооперації то поширено то звужено в системах капіталі-

стичної регульованої і плянної господарки як у демократичних так і диктаторських державах. Рільнича кооперація має в цих системах упривілюване місце в порівнанні до приватних і споживчо-кооперативних підприємств. Обмежується діяльність споживчої кооперації. Автаркічна госп. політика часто зівсім нівечить усі можливості кооперативно-фабричної продукції. Кооперативні завдання мають місце також у цій системі; діяльність споживчої кооперації залежить від наставлення держави до кооперації в поодиноких ділянках регульованої чи плянної господарки. Працюючи і в таких умовах, кооперація заступає погляд, що демократичний лад серед демократичної вільності й рівності є необхідний не тільки для життя й розвитку кооперації, але й для цілого суспільного життя — та поборює державний інтервенціонізм і державно-плянову господарку, коли вони несправедливо попирають малі гурти суспільства на кошт усіх інших суспільних гуртів.

4. Кооперація рішуче протиставиться також соціялістично-диктаторському тоталізму і його пляновій господарці, особливо повній соціялізації торгівлі та її підприємств і заступає думку, що ця система тільки змінює капіталістичну олігархію на державну олігархію, знівечуючи при цьому цілу господарську демократію. Коли нарід має провадити, бо мусить провадити, своє народне господарство, він мусить бути її вільним і відповідальним підметом, а не раб-

ським предметом. Суспільно-промислова і всяка інша суспільна продукція не можуть бути монополем держави, — тут мусить мати своє місце правдива кооперація. (Референт не виключає кооперативно-колективістичної рільничої продукції.).

На основі таких своїх тез референт запропонував конгресові ось яку резолюцію :

„Кооперація, як своєрідна економічно-соціяльна система й діяльність, є можлива й доконче потрібна в усіх господарських і політичних системах, хоча би її завдання та праця змінювалися передусім задля ріжного характеру соціяльних груп, що посідають і виконують державну владу.

Кооперативний рух домагається від усіх господарських режимів повної вільності для праці кооперативних підприємств, організованих на основі своїх власних засад і відкидає всі зусилля влади політично контролювати їх діяльність.

Кооперативний рух осуджує всі почини т. зв. регульованої капіталістичної господарки в її кожному виді, які обмежують національну чи міжнародню експанзію кооперації, але так само осуджує всі зусилля соціялістичних систем, які зосереджують цілу господарську діяльність в своїх публичних установах“.

Коли будемо мати на увазі ще дуже робітничо - споживацький характер льондон-

ського Міжнародного Союзу Кооператив і соціалістичний світогляд самого референта, тоді треба признати, що й тези цього нелегкого реферату та оця принята великою більшістю конгресу, резолюція — дуже зрівноважені, об'єктивні та доцільні. Тому то й не могли погодитися з ними делегати совіцької „кооперації”.

Принята конгресом резолюція є в засаді згідна з основним напрямком нашого кооперативного руху.

V.

ЗАГАЛЬНА Й КООПЕРАТИВНА МІЖ- НАРОДНЯ ТОРГІВЛЯ.

Історія народнього господарства знає систему автаркічного **меркантилізму**, виплеканого в епосі абсолютних монархій 17. і 18. століття, систему — що підпорядковувала ціле народнє господарство політичним цілям держави, заступила самоуправу середньовічно - християнських цехів і гільд безпосередньою опікою державної влади над цілим господарським і соціяльним життям, а зокрема над молодим мануфактурним промислом національно державної території і проявлялася в усяких обмеженнях для імпорту чужої промислової продукції та в усякім протекціонізмі для наростаючого і збогачуючого державу її власного промислу. Це був великий перелім в історії європейського господарства. По середньовічній продукції на заспокоєння суспільних потреб під гаслами, що всесвітня господарська діяльність це також „інструментум віртутіс“ — на шляху морального досконалення людини, на шляху її стремління до Бога,

— меркантилізм пливучи далі на ідеалістичній філі політичного інтересу національної держави, світоглядowo стає обидвома ногами на землю і вивищує гріш як кредитну силу в розбудові держави через її упромисловлення. Св. Тому з Аквіну заступає Макіавелі.

Ще більший перелім пережило народне господарство в 19. столітті, коли на руїнах уже виродженого цехового ладу та меркантилістичного державного примусу егоїзм національної держави мусів уступити перед егоїзмом кожної „вільної“ одиниці, яка в „вільнім для усіх“ гоні за якнайбільшим зиском від свого капіталу „працюючого“ в чимраз більшім приватнім господарським підприємстві на основі вільної конкуренції і вільного руху людей, товарів і капіталів у цілім світі — бачила своє щастя, отже й найкращий, невміручий господарський та соціяльний лад. Система цеї великої, але вже цілком матеріялістичної епохи — це **капіталістичний лібералізм**.

Всі ми, а зокрема всі учасники кооперативних курсів РСУК, добре знаємо, з яких то нових економічних, суспільних чи технічних умовин і з яких нових загальних світоглядів виростала кожна чергова економічна система, чому вона росла та загибала. Для нашої потреби, себто щоби зрозуміти сучасні нам умовини міжнародньої торгівлі, ця аналіза зайва. Як виростав і як здійснював свої благодатні але й руїнницькі прояви зра-

зу справді вільний, а потім „організований“ капіталістичний лібералізм, про це ми вже як-так довідалися з попереднього уступу, себто з реферату през. Таннера. На цій місці вистане тільки ще раз пригадати, що особливо по світовій війні (1914—1918) і версальським мирним договорі сильно захиталася ціла структура господарського лібералізму. **також на площині міжнародної торгівлі.**

До війни західно-європейський та північно-американський промисл продукували майже всі товари для цілого світу. Серед війни полуднева Америка, Австралія і Азія зручно використали воєнне затруднення старого довоєнного промислу в Європі та півн. Америці і улаштували собі свій великий конкуренційний промисл. Для старого довоєнного промислу вже це одно несло з собою надпродукцію, кризу, безробіття. Та мало цього. Війна розвалила одні й покликала до життя нові держави так, що коли до війни було в Європі 19 митних і 15 валютних систем, по війні маємо 29 митних і 27 валютних систем. Молоді, до війни передусім аграрні держави, також хочуть збогачуватися власним промислом. Війна і версальський мир принесли з собою банкруцтва багатьох державних скарбів і загальне зубожіння їх горожан тимпаче, що держави-вірителі домагалися сплати довгів і контрибуцій але замкнули свої границі для імпорту людей і товарів з країв-довжників. На цій основі му-

сів вирости, — для одних як конечність, для других як чеснота й ідея, — новий протекціонізм для власної продукції, нова національно-державна самовистарчальність (автаркія), новий меркантилізм, **економічний націоналізм**. Абсолютних монархів старого меркантилізму заступають тут і там нові диктатори. Їх уряди стають керманичами „плянового“ національного господарства. Технічні науки дають змогу заступити необхідні сирівці чужих країн — власними синтетичними продуктами. Знов розгорілася взаємна боротьба держав за якнайменший імпорт і якнайбільший експорт, за валюту, за працю для своїх горожан. Міжнародні торговельні договори з клявзулею найвищого привілею також для всіх других держав уступають чимраз далі перед білятеральними договорами на основі окреслених контингентів у взаємнім імпорті та експорті. Для кожного ясне, що лібералізм, вироджений вже перед війною картелями, заморожений інтервенцією державної влади підчас війни і структурально захитаний повоєнною економічною дійсністю мусів довести в цих умовах до великої кризи в світовім розмірі. На площині міжнародньої торгівлі ця криза (1930—1935) довела до ще глибшого занепаду. Грошева вартість міжнародніх торговельних оборотів впала зі 68 міліярдів золотих долярів у 1929. р. на 23.5 міліяр. зол. дол. у 1935. році, а по кількості товарів, коли оборот 1929. року окреслимо числом

100, у 1932. році цим числом уже було тільки 74.5, яке нарешті в 1935. р. дійшло аж до 82 задля зросту оборотів споживчими продуктами до 104. В цім обороті є вже й нова промисловість Полудневої Америки, Азії та Австралії.

Очевидячки, лібералізм бореться за свою будуччину, не хоче уступати навіть там і тоді, де уступати мусить. Тимпаче, що за ним дійсно велике минуле.

Референт сучасних умовин „загальної та кооперативної міжнародної торгівлі“ в пляні праць XV. міжн. кооп. конгресу, дуже добра практична голова французької споживчої кооперації, п. А. Ж. Клеє не відходить у цій справі від поглядів великого француза і кооп. ідеолога, покійного Шарля Жіда. Добре аналізуючи причини теперішньої дійсності в міжнародній торгівлі, він заявляється за **умовною** відновою лібералізму в цій ділянці. Для відбудови загальної міжн. торгівлі подає він навіть такий плян: насамперед треба поліпшити умовини для скорої та справедливої сплати міжнародніх довгів (сплата товарами й послугами, виміна територій і т. п.); з цим вяжеться розв'язка валютної системи в дусі англійсько-американсько-французького порозуміння з 25. вересня 1936. р.; потім треба усувати контингенти та протекціоністичні (не фіскальні) мита, покликати до життя міжнародню установу, яка справедливо вирішувала би надужиття держав про всілякі буцім-то хвороби скоту

й ростин, задля яких забороняється імпорту та упорядкувати всілякі приписи про походження імпортованого товару; в дальшій черзі треба усунути сучасне паспортне та візове законодавство і монополі державної торгівельної фльоти; це все розв'язало би справу вільного заupu сирівців, однак усі держави мусілиб піддатися міжнародній контролі, що не ведуть демпінгової політики цін при своїм експорті. Паралельно зі здійсненням цієї програми поступала би вільна міжнародня мандрівка капіталу з багатих до бідніших країв. Міжнародня протикартелева конвенція стояла би на сторожі свободного всесвітнього обороту товарами й сирівцями.

Не треба бути ані великим практиком ані великим економічним філософом, щоб при великій пошані для цього пляну в його світовім розмірі не добачити, що для слабших і молодих держав і націй ця програма покищо досить складна. Признає це нарешті і сам референт. Для кращого зрозуміння цієї програми в валютній справі зазначаю, що пропонований референтом сталий міжн. валютний стандарт мавби спиратися не на підкладі золота, тільки що була би це еластична, контрольована валюта, диригована співпрацюючими емісійними банками, посідаюча постійну закупочну силу. Цю (валюту) частину програми п. Клее сильно й мудро попирав ще один французький делегат, Жорж Госель, директор торг. централі спож. кооператив (Магазен де гро),

і заступник франц. кооперації в емісійнім Банку Франції.

По дискусії прийнято в справі загальної міжн. торгівлі ось яку резолюцію:

„XV. Конгрес МСК пригадує постанови прийняті на конгресах в Базель (1921) і Гандаві (1924), в яких підкреслено конечність перебудови міжнароднього господарства на основі нового широкого порозуміння усіх національних господарств, яке спиралося на їх мирній господарській співпраці і в рамцях нового міжнароднього господарства було би наставлене на якнайліпше задоволення взаїмних потреб. Конгрес пригадує при тім також постанови віденського конгресу (1930), який заявився за вільним міжн. господарством та вільною міжн. торгівлею.

XV. Конгрес МСК заявляється за умовною вільністю міжн. виміни товарів і тому

1. протиставиться протекціонізму і жадає плянового усунення митних мурів, яке мусить випередити справедлива розвязка проблем міжнародніх довгів; задля цього треба зорганізувати тісну співпрацю емісійних банків з ціллю усталити міжнародній валютний стандарт; плян нової вільної міжн. торгівлі має стреміти до вільної міжн. виміни товарів у можливо найбільшій взаїмній довірі, щоби ніяка держава не

могла боятися демпінгу чи насилля картелів на ринку сирівців;

2. висказує думку, що практична розбудова кооперації або кооперативно наставлена державна політика здійснять це завдання передусім таким чином, що полекшать безпосередню торгівлю поміж продуцентами та споживачами і цим забезпечать своїм ринкам товари на якнайліпших умовах і поза „конкурентційною боротьбою“.

Я вже згадав, що не всі й не всюди зараз приймуть наведену під 1. програму без застережень. Але може на цім місці ще актуальніша буде ось-яка квестія: що в сучасних тяжких умовах для загальної міжнародної торгівлі робить і має робити кооперація та **чи в сучасних умовах є доцільна й можлива кооперативна міжнародня торгівля?**

Думка оснувати кооперативну міжнародню торговельну централю виринула ще перед світовою війною, на конгресі МСК в Кремоні (1907). При англ. споживчо-торговельній централі основано задля цього „інформаційне бюро“, однак війна знівечила цей почин. По війні раджено над оснуванням міжн. кооп. торг. централі на кількох міжнародніх нарадах і нарешті на конференції споживчих централь Німеччини, Англії, Австрії, Бельгії, Болгарії, Шкоції, Франції, Литви, Польщі, РССР, Швеції, Швайцарії і рад. України прийнято в березні 1924. р. ста-

тут **Міжнародної Закупочної Централі** (I. G. E. G.) хоча вже тоді політичні та фінансові відносини були дуже тяжкі. Оця централь з осідком у Менчестері мала покищо бути інформаційним та торговельним бюро для своїх членів не ведучи ніяких закупів на своє ризико. В такій формі проіснувала вона до XV. Конгресу, об'єднуючи 24 національні кооп. союзи. Торги цих союзів (з їх членами і нечленами на власнім і чужім ринку) без Латвії, Литви, Палестини, СРСР і Америки — виносили в кризовім 1934. році кругло 102 мільйони фунтів стер. в золоті (сам експорт кругло 1.5 мільйонів ф. шт.). Імпорт усіх торговельних Союзів приналежних до Міжн. Закупочної Централі виносив у 1928. році кругло 60,600.000 ф. шт., а в 1935. році кругло 53,000.000 ф. шт. (пересічний курс фунта в даних роках). Найбільше імпортують централь Англії та Шкотії. Імпортіві товари це передусім: масло, смалець, шинки, чай, кава, цукор, риж, пшениця, свіжі й сушені овочі, консерви з риб, рослинні олії. За посередництвом Міжн. Зак. Централі (I. G. E. G.) спровадили об'єднані нац. кооп. союзи кілька тисяч тонн сушених овочів із Греції, Смирни та Півн. Америки через агенуру англ. спож. централь в Нью Йорку. (Референт Клеє є президентом Міжн. Закуп. Централі).

Більше значіння для кооперативної міжнар. торгівлі мають торговельні осередки англійської, шкотької та скандинавської спож.

кооперації, які повстали ще перед оснуванням Міжн. Закупочної Централі.

Найстарший із них, бо оснований в 1913. році з капіталом англійської та шкоцької спож. централі для спільних закупів чаю, — це **„Зе Інґліш енд Скотіш Джойнт“**. Цей торговельний осередок має свої плянтації чаю на Цейлоні та в Індіях, доставляє щорічно коло 38 міл. кг. чаю англійському та шкоцькому союзіві і експортує кожного року кругло 25 міл. кг. чаю. Він уже справді контролює чайний ринок Англії, а позатим імпортує також каву й какао та виробляє чоколяду. Річний торг цього об'єднання виносить кругло 7 міл. фунт. шт. Воно затруднює 17.000 працівників.

Спож. торговельні централі Данії, Норвегії, Швеції та Фінляндії оснували агентуру **„Нордіск Андельсфорбунд“**, чинну від 1916 р. Ця агентура має свій власний капітал; що заробить на комісах, звертає членам відповідно до їх закупів. Коли „Джойнт“ старається заступити продуцента, ґросіста і посередника, ця агентура покищо усуває тільки посередників — і жиє з комісового, яке припало би приватним агентам. „Андельсфорбунд“ це делькредере-агентура для і за своїх членів — її осідок: Копенгага, філія в Лондоні. Вона переводить закупи кави, муки, збіжжя й овочів. Обороти в 1919. р. — 9.5 міл. данських кор., в 1924. р. — 23 міл. д. к., в 1935. р. — 45.321.452 д. к., в 1936. р. — 50 міл. данських корон.

Є вже й добрі спільні торговельні організації споживчої та рільничої кооперації для їх взаємної безпосередньої співпраці. Це передусім:

„Ню Зіленд Продюсерс Кооператів Маркетінг Асосієшен“, основана рівним капіталом англійського спож. союзу і союзу рільничих кооперативів Нової Зеландії;

„Деніш Кооператів Бекн Тредінг Ко“, організація данських кооп. беконярень і кількох спож. союзів, між іншим англійського

і недавно основана в Касаблянці **агентура франц. спож. союзу і мароканських рільн. кооперативів** для експорту мароканських продуктів до Франції та інших країв.

Позацим іде білятаральна співпраця деяких союзів з різних держав.

Референт предложив Конгресові, а Конгрес прийняв по короткій дискусії ось яку резолюцію в справі кооперативної міжнародної торгівлі:

„XV. Конгрес МСК, розваживши велике значіння міжнародних проблем для кооперативного руху, доручає:

а) споживчим кооперативам:

здійснювати якнайбільшу торговельну вірність до своїх торговельних централей і добре дбати за збільшення своїх оборотів;

б) національним торг. союзам:

1. приступити до Міжнародної Закупочної Централі (І. Г. Е. Г.) і спів-

працювати з нею, добре дбаючи про свою власну розбудову,

2. зачати або поширити спільні імпортові закупи з метою зорганізувати чимскорше усім спільну справдісну міжнародню торговельну централю, яка навязала би торговельні звязки з рільничою та вирібничою кооперацією,

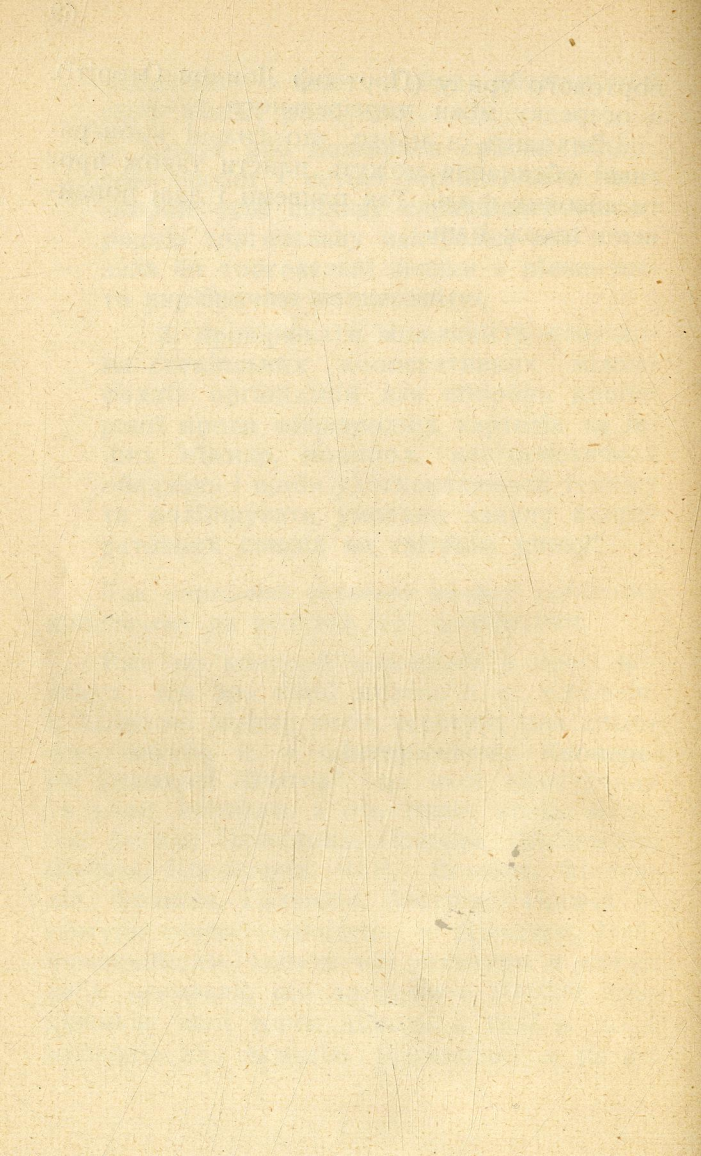
3. провірювати можливість оснування спеціальних кооперативних міжнародніх організацій для оборони кооперації проти міжнародніх картелів та інших міжнар. монопол. капіталістичних об'єднань і щоби удосконалювати техніку та поліпшувати умовини закупу кооперативних союзів на світовім ринку“.

Так вирішено останню велику проблему призначену на розгляд XV. конгресови.

Вже по конгресі появилася в пресі новинка, що при кінці жовтня ц. р. основано в Лондоні велику кооп. аґентуру для спільного закупу п. н. „Інтернешенел Кооператів Ендженсі Лімітед“, до якої приступили 14 кооп. централь з ось таких країв: Бельгія, Англія, Палестина, Польща, Шотляндія, Швеція, Швайцарія, ЧСР, Естонія, Фінляндія, Франція, Голяндія, Австрія. Провід аґентури обняв голяндець — Дійкстра. Найповажнішим членом цеї аґентури є спож. англ. централь, що затруднює 200.000 працівників, якої торги дійшли в 1937 р. до 4 мільярдів зл. Агенцію приміщено в палаті

портового уряду (Порт оф Лондон Оторіті), в осередку міжн. торгівельного руху.

Виходить з цього, що сильні кооперативні об'єднання можуть плисти також проти високих филь. Так пливемо і далі попливемо також і ми.

ПРОБЛЕМИ:

	Стор.
1. Кооперативна ідея	13—20
2. Фінансова господарка	20—22
3. Рочдельські засади	23—35
4. Лібералізм	37—40
5. Державний інтервенціонізм	40—42
6. Капіталістична плянова господарка	43—48
7. Соціялістична плянова господарка	48—52
8. Кооперація в різних господарських системах	53—56
9. Загальна й кооперативна міжнародня торгівля	57—69

РСУК поручає всім ось які кооперативно-ідеологічні та загально-методичні книжки :

	Ціна
1. В. Т а т о м і я н ц : Вступні відомости про кооперацію	0 60
2 Т. Б а р а н о в с ь к и й : Кооперація, її метода та мета	2 00
3. Ш. Ж і д : Програма кооператизму	2 00
4. Д. Р е с с е л ь : Кооперація і національні завдання	1 50
5. К о б е р с ь к и й - Л е в и ц ь к и й : Ідеологія кооперації	2 00
6. Ю. П а в л и к о в с ь к и й : Природа, мета й світогляд українського кооперативного руху (перше видання вичерпане)	
7. Л е в и н с ь к и й : Як боролися Поляки за своє існування під Прусією	0 50
8. К. К о б е р с ь к и й : Плянове господарство	0 50
9. К о р ч и н с ь к и й : Кооперативне право	3 00
10. Резолюції 7. Краєвого Зїзду	0 75
11. Д-р І. В и т а н о в и ч : Нарис суспільно економічної української історії	0 50
12. С і ч и н с ь к и й : Нариси з історії української промисловости	1 50

2,01 (1987)

7185

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

КООПЕРАТИВНІ ПРОБЛЕМИ

ЛЬВІВ, 1937